

13. Актуальні проблеми систематизації адміністративного законодавства України / [В.Б. Авер'янов, О.Ф. Андрійко, Д.М. Лук'янець та ін.] // Правова держава : щорічник наук. пр. – К., 2003. – Вип. 14. – С. 235–245.

14. Кодекс України про адміністративні правопорушення : [науково-практ. коментар] / [Р.А. Калужний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін.]. – К. : Всеукр. асоц. видавців «Правова єдність», 2008. – 780 с.

15. Співак М.В. Адміністративні стягнення, що застосовуються за порушення в галузі охорони здоров'я населення / М.В. Співак // Підприємництво, господарство і право. – 2009. – № 6. – С. 80–83.

16. Співак М.В. Деякі питання порушення встановленого порядку взяття, переробки, зберігання, реалізації і застосування донорської крові та (або) її компонентів і препаратів / М.В. Співак // Наше право. – 2008. – № 2. – С. 41–45.

17. Співак М.В. Суб'єкти адміністративної відповідальності за порушення в галузі охорони здоров'я населення / М.В. Співак // Право України. – 2009. – № 4. – С. 79–85.

СЛАБОШПИЦЬКА У. О.,
аспірант кафедри
міжнародного приватного права
(Інститут міжнародних відносин
Київського національного
університету імені Тараса Шевченка)

УДК 347.65.68

ПРАВОВА ПРИРОДА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СВІДОЦТВА ПРО СПАДКУВАННЯ

У статті досліджено правову природу Європейського свідоцтва про спадкування. Визначено його ключові риси та функції, а також проаналізовано його зміст і типову форму. Підкреслено практичне значення Європейського свідоцтва про спадкування.

Ключові слова: *Європейське свідоцтво про спадкування, регламент Європейського Союзу, правова природа.*

В статье исследована правовая природа Европейского свидетельства о наследовании. Определены его ключевые черты и функции, а также проанализированы его содержание и типовая форма. Подчеркнуто практическое значение Европейского свидетельства о наследовании.

Ключевые слова: *Европейское свидетельство о наследовании, регламент Европейского Союза, правовая природа.*

The paper deals with the legal nature of the European Certificate of Succession. The author defines its key features and functions, as well as analyzes its content and standard form. The author emphasizes the practical importance of the European Certificate of Succession.

Key words: *European Certificate of Succession, EU Regulation, legal nature.*

Вступ. 27 липня 2012 р. в Офіційному Журналі Європейського Союзу було опубліковано прийнятий Європейським Парламентом та Радою Європейського Союзу Регламент «Про компетенцію, застосовуване право, визнання і виконання рішень, прийняття і виконання автентичних документів з питань спадкування, а також про створення Європейського свідоцтва про спадкування» від 4 липня 2012 р. № 650/2012 (далі – Регламент) [1]. Одним із найбільш прогресивних нововведень уніфікованого акта є запровадження Європейського свідоцтва про спадкування (далі – ЄСС), яке покликане суттєво спростити транскордонне спадкування на теренах Європейського Союзу (далі – ЄС). Відповідні положення були закріплені у главі 6 Регламенту й почнуть застосовуватись уже із 17 серпня 2015 р.

Ураховуючи викладене, а також з огляду на інтеграційні прагнення України до повноправного членства в ЄС, складовою частиною якого є адаптація національного законодавства до *acquis communautaire*, дослідження правової природи ЄСС становить особливий інтерес і є актуальним як для теорії, так і практики.

Окремі аспекти інституту ЄСС вивчались переважно в контексті дослідження положень Регламенту ЄС № 650/2012. Серед таких робіт можна назвати доробки закордонних науковців і правників М. Полларолі, Б. Гесс, Кр. Маріотіні, А. Деваукс, А. Бонімі, П. Ваутелета, К. Хертела, Дж. Клаймшміта. На особливу увагу, зокрема, заслуговує стаття К. Хертела, у якій автор проаналізував зміст і правові наслідки ЄСС [2]. Поряд із тим варто констатувати відсутність у вітчизняній правовій науці робіт, присвячених комплексному вивченню ЄСС. У зв'язку із цим на сьогодні невирішеним залишається значне коло питань, пов'язаних із з'ясуванням правової природи та особливостей функціонування ЄСС.

Постановка завдання. Метою статті є з'ясування правової природи Європейського свідоцтва про спадкування.

Результати дослідження. Правова природа – це юридична характеристика явища, яка відображає його специфіку, місце й функції серед інших правових явищ [3, с. 227]. До категорії «правова природа» звертаються тоді, коли потрібно надати вичерпну характеристику тому чи іншому юридичному фактові, процесу, явищу [4, с. 5]. Розуміння правової природи можливе через пізнання функцій і визначення правової характеристики [5, с. 25–26].

Отже, для того щоб з'ясувати правову природу ЄСС, необхідно не тільки провести комплексне дослідження правових норм, які регламентують його функціонування, а й дослідити його функції, характерні риси та особливості.

Ідея створення ЄСС уперше була доведена до відома європейського законодавця в порівняльно-правовому дослідженні конфліктів юрисдикцій і норм, пов'язаних зі спадкуванням у країнах ЄС, проведеним Німецьким нотаріальним інститутом ще у 2002 р. Зокрема, один із його авторів, В. Рієрінг, порушив питання щодо спрощення транскордонного спадкування шляхом запровадження ЄСС*. Його позиція була підтримана іншими авторами-дослідниками, зокрема професором П. Лагардом, професором Х. Дернером, а також К. Хертелем, який був на той час директором Німецького нотаріального інституту [2, с. 394].

Необхідність прийняття окремого акта у сфері спадкування, одним із ключових положень якого було б створення ЄСС, була підкреслена в Гаазькій програмі: зміцнення свободи, безпеки і правосуддя в ЄС, ухваленій у Брюсселі 4–5 листопада 2004 р. [6].

Загалом ідея запровадження ЄСС отримала позитивні відгуки серед країн ЄС, як наслідок, відповідні положення були закріплені в Регламенті ЄС № 650/2012 у главі VI під назвою «Європейське свідоцтво про спадкування».

Фактично, ЄСС є першим європейським документом, який прискорює повільний процес урегулювання транскордонного спадкування, а також дає змогу уникнути розмноження документів і довготривалої й дорогої процедури легалізації [7, с. 244].

Основна мета створення ЄСС розкрита у преамбулі Регламенту, де наголошується: «З метою швидкого, належного та ефективного вирішення питань спадкування із транскордонними наслідками в межах ЄС, спадкоємці за законом, спадкоємці за заповітом, виконавці

* У вказаному дослідженні використовувався формулювання “European Certificate of Inheritance”.

заповіту або адміністратори майна повинні мати можливість легко підтвердити свій статус та/або права й повноваження в іншій державі-члені, наприклад, у державі-члені, у якій розміщене спадкове майно. Щоб надати їм можливість це зробити, Регламент має передбачити створення єдиного свідоцтва – Європейського свідоцтва про спадкування, що має видаватися для використання в іншій державі-члені» (п. 67).

Відповідно до ст. 63 Регламенту, ЄСС використовується спадкоємцями за законом, спадкоємцями за заповітом, які мають прямі права на спадщину, і виконавцями заповіту або адміністраторами спадкового майна, яким в іншій державі-члені необхідно послатися на їхній статус або, відповідно, скористатися своїми правами як спадкоємців за законом або спадкоємців за заповітом та/або своїми повноваженнями як виконавців заповіту або адміністраторів майна. За змістом ч. 2 цієї самої статті ЄСС може використовуватися, зокрема для того, щоб підтвердити таке:

- статус і/або права кожного спадкоємця за законом або, залежно від обставин, кожного спадкоємця за заповітом, які зазначені у відповідному ЄСС, та їхні відповідні частки у спадковому майні;

- виділення будь-якого конкретного майна чи активів, що входять до складу спадкового майна, спадкоємцю (-ям) за законом або, залежно від обставин, спадкоємцю (-ям) за заповітом, які зазначені у відповідному ЄСС;

- повноваження особи, зазначеної у відповідному ЄСС, виконувати відповідний заповіт або управляти відповідним майном.

Наведені положення фактично розкривають основну функцію ЄСС – підтвердження статусу й повноважень учасників спадкових правовідносин (спадкоємців, виконавців заповіту, адміністраторів спадкового майна), а також належного їм у спадковій масі майна.

Наступна функція ЄСС впливає із ч. 5 ст. 69 Регламенту, згідно з якою ЄСС є чинним документом для внесення відповідного запису про спадкове майно до відповідного реєстру держави-члена.

Аналізуючи цю функцію ЄСС, А. Деваукс піддає її обґрунтованій критиці, наводячи такі аргументи: «Припустимо ситуацію, у якій грецький нотаріус видає ЄСС стосовно нерухомого майна, яке знаходиться у Франції. Чи буде такий сертифікат слугувати правовою підставою для здійснення запису у відповідному французькому реєстрі? ... Це видається маловірогідним, оскільки ЄСС не містить інформації стосовно кадастрових даних, походження нерухомого майна та його вартості, наявність якої за французьким законодавством є обов'язковою для вчинення відповідних реєстраційних дій» [7, с. 245]. Справді, внутрішні закони країн-членів ЄС можуть висувати різні вимоги до введення національних реєстрів і порядку вчинення відповідних реєстраційних дій, зокрема тих, що пов'язані із державною реєстрацією права власності на нерухоме майно, набуте в порядку спадкового правонаступництва. У зв'язку із чим реалізація вказаної функції на практиці може бути ускладнена. Саме тому, на нашу думку, у п. 68 Преамбули Регламенту унормовано положення, що орган, який видає ЄСС, має зважати на формальності, необхідні для реєстрації нерухомої власності в державі-члені, у якій ведеться відповідний реєстр. Для забезпечення дотримання цього припису ст. 77 Регламенту передбачає, що держави-члени також надають довідкову інформацію, у якій перераховано всі документи та/або інформація, що, як правило, вимагаються для цілей реєстрації нерухомості, розміщеної на їх території. При цьому держави повинні постійно оновлювати таку інформацію.

ЄСС видається в державі, суди якої мають юрисдикцію вирішувати конкретну спадкову справу, визначену за правилами ст. ст. 4, 7, 10, 11 Регламенту. Свідоцтво може видаватися як судом, так і іншим органом, який, згідно з національним правом, наділений компетенцією займатися справами щодо спадкування. При цьому кожна держава ЄС має право самостійно визначати, який саме орган матиме повноваження на його оформлення (ст. 64 Регламенту й п. 70 Преамбули Регламенту). Такий гнучкий підхід, на нашу думку, спрямований передусім на економію ресурсів для країн-членів, оскільки дозволяє покласти функції із видавання ЄСС на тих суб'єктів, які, згідно із внутрішнім законодавством, виконують аналогічні повноваження.

Однією з особливостей ЄСС є його вузькоспеціалізована сфера застосування – його дія не може виходити за межі спадкового правонаступництва. Тобто, свідоцтво не повинно розглядатися як документ, який підтверджує певні обставини, які не регулюються Регламентом, такі, наприклад, як питання: чи належав певний актив померлому. Крім того, використання ЄСС не є обов'язковим, і воно не замінює внутрішніх документів, що використовуються для аналогічних цілей у державах ЄС (ст. 62 Регламенту). Фактично, це означає, що особи, які мають право на отримання ЄСС, можуть його не отримувати, а для реалізації своїх спадкових прав використовувати інші документи, доступні згідно із Регламентом, такі як рішення й інші автентичні документи у сфері спадкування.

Найбільше практичне значення від створення ЄСС полягає в тому, що воно визнається в усіх країнах ЄС, на які поширює свою дію Регламент. При цьому дійсність і чинність цього документа, а також достовірність зазначеної в ньому інформації презюмується автоматично й не вимагає проходження будь-якої спеціальної процедури визнання. А отже, статус осіб, які зазначені у свідоцтві як спадкоємці, виконавці заповіту чи адміністратори спадкового майна, їхні повноваження, а також інша інформація, указана в ньому, визнаються без будь-якого додаткового підтвердження в кожній державі, яка є учасницею Регламенту.

З метою максимального забезпечення оборотоздатності, юридичної сили та дієвості ЄСС у європейському обігу, уніфікований документ закріпив систему гарантій (ст. 69 Регламенту) для осіб, які вчиняють юридично значимі дії на підставі зазначеної в ньому інформації:

- по-перше, дії будь-якої особи з виплати або передавання майна особі, яка, згідно з ЄСС, уповноважена приймати таку виплату чи майно, вважаються правомірними й такими, що породжують відповідні правові наслідки, крім випадків, коли цій першій особі було відомо про дефект змісту свідоцтва (неправильність указаної в ньому інформації) або вона не знала про це внаслідок недбалості;

- по-друге, купівля або отримання особою спадкового майна від особи, яка має право розпоряджатися цим майном згідно із ЄСС, вважається правомірним і створює відповідні правові наслідки, крім випадків, коли цій першій особі було відомо про дефект змісту свідоцтва (неправильність указаної в ньому інформації) або вона не знала про це внаслідок недбалості.

Тобто, Регламент надає захист двом категоріям осіб: 1) особам, які здійснюють виплату або передають спадкове майно особі, уповноваженій отримувати це майно (виплати) згідно із ЄСС; 2) особам, які, спираючись на інформацію, указану в ЄСС, купують або отримують спадкове майно від особи, зазначеної в цьому свідоцтві як такої, що має розпоряджатися цим майном. При цьому в основу визнання легітимності дій, які вчиняються на підставі ЄСС, фактично покладено відомий із часів римського приватного права принцип *bona fides* (принцип добросовісності).

У контексті дослідження правової природи ЄСС істотне значення має з'ясування його змісту, який унормований у ст. 68 Регламенту. Так, згідно із приписами цієї статті, ЄСС містить таку інформацію:

- назва й адреса органу, який його видав;
- номер спадкової справи і дата видавання свідоцтва;
- підстави, на яких ґрунтується компетенція органу щодо видавання свідоцтва;
- дані про заявника: прізвище, ім'я (імена), стать, дата й місце народження, сімейний стан, громадянство, ідентифікаційний номер, адреса і ступінь спорідненості із померлим;
- дані про померлого: прізвище, ім'я (імена), стать, дата й місце народження, сімейний стан, громадянство, ідентифікаційний номер, адреса на час смерті, дата й місце смерті;
- дані про бенефіціарів: прізвище, ім'я (імена) та ідентифікаційний номер;
- інформація щодо наявності чи відсутності шлюбного договору, укладеного померлим, або іншої угоди, укладеної померлим у контексті відносин, які, згідно із правом, що застосовується до таких відносин, вважаються такими, що мають наслідки, прирівняні до шлюбу;
- дані стосовно режиму спільної власності подружжя або аналогічного режиму;
- право, що застосовується до спадкування, і підстави, на основі яких це право було визначено;

- інформація про те, чи має місце спадкування за заповітом або спадкування за відсутності заповіту, включаючи інформацію про елементи, які є підставою для виникнення прав і/або повноважень спадкоємців, виконавців заповіту або адміністраторів спадкового майна;
- за необхідності інформація про кожного бенефіціара в частині характеру прийняття чи відмови від права на спадщину;
- інформація про частку кожного спадкоємця і, якщо необхідно, перелік прав і/або майна щодо кожного спадкоємця;
- перелік прав і/або активів для кожного спадкоємця за заповітом;
- інформація про обмеження прав спадкоємців за законом або заповітом згідно із правом, що застосовується до спадкування, та/або згідно із розпорядженням власністю на випадок смерті;
- повноваження виконавця заповіту та/або адміністратора спадкового майна, обмеження цих повноважень згідно із правом, що застосовується до спадкування, та/або згідно із розпорядженням власністю на випадок смерті.

Крім того, 19 грудня 2014 р. Європейська комісія затвердила типову форму ЄСС (форма V), яка складається з таких елементів: безпосередньо саме Європейське свідоцтво про спадкування та 6 додатків до нього, які мають такі назви: «Детальна інформація про заявника», «Детальна інформація про представника заявника», «Інформація про режим спільної власності або інший еквівалентний режим майна померлого», «Статус і права спадкоємця (ів)», «Статус і права спадкоємців за заповітом, що мають прямі права у спадщині», «Повноваження на виконання заповіту або управління спадковим майном» [8]. Кожний додаток має свою типову форму і структуру. Додатки заповнюються у випадку необхідності.

Загалом аналіз змісту типової форми ЄСС, додатків до нього, а також відповідних положень Регламенту дає підстави зробити висновок, що ЄСС включає в себе мінімально необхідну інформацію, наявність якої дає змогу ідентифікувати спадкоємців, їх частки у спадковій масі, визначити виконавця заповіту й адміністратора спадкового майна, а також з'ясувати їх правомочності. В аспекті останнього варто також відзначити, що в ЄСС стосовно адміністратора (управителя) спадкового майна вказується майже така сама інформація, як і у Міжнародному сертифікаті з управління спадковим майном, який було запроваджено Гаазькою конвенцією щодо міжнародного управління майном померлих осіб 1973 р.

Висновки. Правова природа ЄСС характеризується тим, що воно є право- і статусо-підтверджувальним документом, який має юридичну силу в усіх державах-членах ЄС, котрі застосовують Регламент. При цьому серед основних рис, які характеризують правову природу ЄСС, можна виокремити такі:

1. ЄСС має чітко встановлене коло осіб, які мають право його отримувати й використовувати, а саме: спадкоємці за законом і за заповітом, виконавці заповіту, адміністратори спадкового майна.
2. Основна функція ЄСС полягає в підтвердженні статусу й повноважень спадкоємців, виконавців заповіту, адміністраторів спадкового майна.
3. ЄСС є чинним документом для внесення відповідного запису про спадкове майно до відповідного реєстру держави-члена ЄС, на яку поширює свою дію Регламент.
4. ЄСС має вузькоспеціалізовану сферу застосування. Використання ЄСС не є обов'язковим, і воно не замінює внутрішніх документів, що використовуються для аналогічних цілей у державах ЄС.
5. Дійсність і достовірність указаної в ЄСС інформації презюмується. Так само презюмується, що ЄСС підтверджує факти, які було встановлено згідно із правом, що застосовується до спадкування.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) No 650/2012 on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2012:201:0107:0134:EN:PDF>.

2. Hertel C. European Certificate of Succession – content, issue and effects / C. Hertel // ERA Forum. – 2014. – Vol.15. – Issue 3. – P. 393–407.
3. Алексеев С.С. Общие дозволения и запреты в советском праве / С.С. Алексеев. – М. : Юридическая литература, 1998. – 288 с.
4. Матвеев И.В. Правовая природа недействительных сделок / И.В. Матвеев. – М. : Юрлитинформ, 2002. – 176 с.
5. Комиссарова Е.Г. Формально логические аспекты понятия «правовая природа» / Е.Г. Комиссарова // Вестник Пермского университета. Серия «Юридические науки». – 2012. – № 2. – С. 23–29.
6. The Hague Programme: Strengthening Freedom, Security And Justice In The European Union [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2005:053:0001:0014:EN:PDF>.
7. Devaux A. The European Regulation on Succession of July 2012: A Path Towards the End of the Succession Conflicts of Law in Europe, or Not / A. Devaux // The International Lawyer. – 2013. – Vol. 47. – № 2. – P. 229–248.
8. Commission implementing regulation (EU) No 1329/2014 of 9 December 2014 establishing the Forms referred to in Regulation (EU) No 650/2012 of the European Parliament and of the Council on jurisdiction, applicable law, recognition and enforcement of decisions and acceptance and enforcement of authentic instruments in matters of succession and on the creation of a European Certificate of Succession [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2014.359.01.0030.01. ENG.

